

Tilleggsmateriale til boka [Samisk skolehistorie 1](#). [Davvi Girji](#) 2005.

Ronald Urheim:

Fornorskningskader

Ronald Urheim
(Foto utlånt av Ronald Urheim)

Ronald Urheim er født i 1958 og oppvokst i Musken i Tysjord. Han har gått barneskole i Musken, ungdomsskole i Kjøpsvik. Han har lærerutdanning fra Nesna og videreutdanning i sosiologi fra Universitetet i Tromsø, historie og lulesamisk fra Høgskolen i Bodø. Han har arbeida som lærer i grunnskole og videregående skole, i helsevern for psykisk utviklingshemma, på trygdekontor og ved samisk kontor i Kommunaldepartementet. Han har også vært leder av Samisk utvalg i Norsk lærerlag,

Denne artikkelen er skrevet i januar 2012 og først offentliggjort på hans egen blogg på internett, <http://sijdda.blogspot.com/>. Det er en kort sammenfatning av ei oppgave han har skrevet i sammenheng med studiet "erfaringsbasert master i kultur og profesjon" ved Universitetet i Tromsø.

Fornorskningskader. Nytt ord og nytt felt for debatt, forskning, dokumentasjon og tiltak. Finnes langs hele den nordorske kysten, og spesielt i sjøsamiske områder. Temaet er veldig tabu, og framkaller

ofte sinne og aggresjon fra alle parter. Min motivasjon for å skrive om dette er at jeg er overbevist om at det kun er åpenhet som hjelper, og at skal vi stanse skadene må vi tørre å anerkjenne problemene, og begynne å jobbe med oss selv og med de samiske samfunnene. Våre barn og barnebarn fortjener at vi tar tak i dette, gjør opp, og ikke påfører dem videre skade i det stille. Det blir ikke bedre av at vi nekter for at dette eksisterer, og får noen problemer er vi raske til å si det er ditt problem, oppsøk psykolog og terapi, ikke grav opp gammelt skit, og ikke plag meg med dette. Selv om mange har det bra, finnes det de som bærer en stor byrde og føler at det finnes ikke hjelp. Om man får psykiske vansker av dette er det fremdeles tabu og skambelagt, og mange vil bare lide i stillhet, og anse det som privat. I tillegg skal vi ikke skjemme ut samene og ta slike ting opp internt. Som oftest betyr at man ikke gjør noe som helst, bare tier.

Fornorskningsskader er alle de negative konsekvensene av den offentlige fornorskningspolitikken og -tiltakene de siste 150 årene i Norge. Den offisielle fornorskningen er nå avsluttet, men konsekvensene bare fortsetter. De gamle holdningene er der fremdeles og kommer godt fram i debatt om det samiske, spesielt i navnesaker, i reindriftssaker og i debatt om samisk opplæring, språk, tolking med mer. Grumset er der, bare litt mer skjult, og kommer ofte fram anonymt. Alle samene er naturligvis ikke skadet eller like mye skadet, men jeg snakker om et fenomen som det snakkes lite om, og mange vil ikke kalle det typisk samisk. På sett og vis er det riktig, det er typisk menneskelig. For alle mennesker, grupper eller minoriteter som blir krenket og utsatt for langvarig negativ behandling og vil få større eller mindre problemer. Og problemene skaper nye, interne problemer, der konflikter er det mest typiske. Og de fleste av oss kjenner til problemene, men alle problemer skyldes selvfølgelig ikke fornorskning. Disse problemene finnes verden over, men er overrepresentert i minoriteter, blant urfolk, og blant stigmatiserte grupper. Jeg vil at dette debatteres bredt, og de som ikke liker temaet kan bare hoppe over innlegget og debatten.

I samfunnet er det et økende fokus på disse skadevirkningene, og mange har allerede skrevet om fornorskningen, blant annet Henry Minde i et hefte fra Galdu, som dokumenterer at Norge brukte flere millioner til fornorskning, og mye mer enn det som går til samiske formål idag. Asle Høgmo har også skrevet mye om dette, blant annet i artikkelen Det tredje alternativ, og i den ferske boka Hvor går Nord-Norge. Ketil Lenert Hansen har tatt doktorgrad på samme tema. Virkemidlene for fornorskningen var mange, og kan godt kalles strukturell rasisme og strukturell diskriminering. Med andre ord så planlagt at den ble innebygd i alle strukturer og i offentlig politikk overfor samer og kvener, i forskning, skolen, forvaltning, kirka, arbeidsliv, og blant folk flest. Verdier og holdningene ble sannheter for majoritetsbefolkningen, tilslutt fordommer, og ble etterhvert trodd på av samene og kvenene selv. Resultat: lav selvfølelse, passivitet, avmakt, skam, skyld, selvforakt og en adferd der det var om å gjøre å skjule sitt opphav eller å underkommunisere det samiske. Som om man ville si: Se vi er lik dere, altså må dere akseptere oss som likeverdige. Noen overkompenserte og ble mer katolsk enn paven. Man ble supernorsk, negativ til det samiske, og for sikkerhets skyld mobbet man samene for ikke å bli avslørt. De destruktive

konsekvensene av langvarig diskriminering, stresstilstand, mobbing, og manglende anerkjennelse på alle plan resulterte ofte i forskjellige skader. Disse negative prosessene bidro til såkalte urfolksproblemer for mange. Som diffuse lidelser, dårlige levekår, opphoping av levekårsproblemer, angst, depresjon, systemisk lidelse, psykososiale og sosiale problemer, rus, overgrep, krenkelses, vold, trusler, lojalitetskonflikter, psykisk terror, psykiske lidelser, omsorgssvikt, trusler om ganging, tilknytningsforstyrrelser, lav livskvalitet og mindreverdighetsfølelse. Man behøver ikke være same for å bli skadet, bare les: Hvordan krenkede barn blir syke voksne, av Anna Luise Kirkengen. Samfunnet tilbød aldri noen behandling eller tilbud til folk og lokalsamfunn som var rammet, og disse problemene blir ofte kalt: Den samiske smerten. Denne smerten får ulike utslag i ulike generasjoner, noe som igjen har skapt uforsonlige generasjonskonflikter og gjensidig skepsis. De eldre beskylder de unge for ikke å følge tradisjonene og gamle normer, og de unge spør de eldre hvorfor de ikke lærte dem samisk, og de eldre blir beskyldt for å være for konservative, dogmatiske og fordømmende. Mange unge blir latterliggjort når de prøver å snakke samisk, skaffe seg kofte og lære seg gamle tradisjoner. Disse unge har en varig følelse av å ikke være gode nok. Familier blir splittet, kontakt brutt og barn og barnebarn havner i en uløselig lojalitetskonflikt.

For mange, spesielt for eldre same, er et av symptomene for den samiske smerten hardnakket benekting om at det fantes diskriminering og mobbing, og at same aldri led overlast, og at vi har det så bra i dette landet. Spør man direkte om de ble diskriminert blir man ofte møtt med sinne, aggresjon og beskyldninger om å grave opp gammelt skit, rippe opp i sår, osv. Konklusjonen er klar: Vi ble aldri mobbet, vi ble ansett som likeverdige, vi kan norsk, vi trenger ikke tolk, vi skal ikke ha særrettigheter og vi har alle de samme rettighetene. Man kan forstå disse reaksjonene hos de over 50-60. Vanligvis er det de eldre som lærer de unge, holder tradisjonene i hevd, har kompetanse og livserfaring. Plutselig kommer det generasjoner som utdanner seg, har nye jobber, engasjerer seg, og bryter radikalt med gamle tradisjoner og normer. De unge integrerer seg i storsamfunnet, og må det for å overleve, tidligere tiders kompetanse holder ikke, i alle fall ikke bare det, spesielt i byer og i et moderne arbeidsliv. Mange unge beskyldes for å svike det samiske, blir kalt asfaltsamer, plastikksamer, uekte same, og slikt. Oppskriften på en generasjonskonflikt.

I dag tør vi å prate om den, skrive om den, dokumentere den, forske og utvikle behandlingstilbud. Ennu har vi en vei og gå, og alt tyder på at man må ha en helhetlig tilnærming til dette. Norsk og vestlig terapi og behandling er for individrettet, og inkluderer ikke tro, følelser, mytologi, storfamilier og slekter, lojalitet, minoritetsituasjon og forhold innen det samiske. Leger, psykologer leter etter en lidelse for å gi behandling eller medisin. Når de ikke forstår sammenhengene kalles det bare "psykisk", noe som bare forsterker fordommene. Same vil fortelle om alle de plagene fornorskningen har forårsaket, om frustrasjon, konflikter, og levekårsproblemer, men blir ofte møtt med manglende kompetanse, uvitenhet, fordommer og avvisning av det samiske, spørsmål om tro, folkereligiøsitet, lesing, syn, varsler, skrømt, skikker, verdier og holdninger. Mange kvier seg om å fortelle

om negative sider i de samiske samfunnene, de føler seg illojale og at de bidrar til å sverte det samiske. Resultatet er alltid det samme: Samer får ikke riktig hjelp, eller lite hjelp, mange resignerer, skylder på seg selv eller foreldrene, lider i stillhet eller leter etter andre alternativer. Ofte tar det år å forstå sammenhengene, bli bevisst, tørre å innrømme at det er fornorskningsskader, og ikke minst, det kan ta år å finne hjelp og behandling. Ofte må man hjelpe seg selv, snakke og snakke om det, debattere, og ikke minst, man må finne støtte hos gode venner som lytter, anerkjenner smerten og gir god støtte i prosessen. De som også har behov for denne hjelpen kan ofte være den beste støtte. Jeg ønsker lykke til de som tør å kjenne på denne smerten hos seg selv, sine foreldre og besteforeldre, i slekta eller i lokalsamfunnet. Resultatet kan bli noe fint, og man kan faktisk bli hel, forsone seg med det som har skjedd, snakke om det, skrive om det og gjør vi en god jobb slipper neste generasjon å slite med de samme problemene. Det fortjener de.

[Samisk skolehistorie 1](#)